

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

філологічний факультет

Кафедра сучасної української мови

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан
філологічного факультету

проф. Бунчук Б.І.

«5» вересня 2022 року

РОБОЧА ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

**МОВА Й ЛЮДИНА: АНТРОПОЦЕНТРИЧНІ ПАРАДИГМИ СУЧАСНИХ
ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
(вибіркова)**

Освітньо-наукова
програма

«ФІЛОЛОГІЯ»

Спеціальність
Галузь знань
Рівень вищої освіти
Факультет

**035 Філологія
03 Гуманітарні науки
третьої освітньо-науковий
філологічний**

Мова навчання

українська

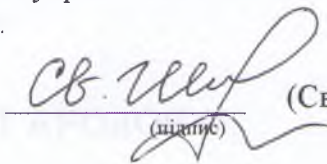
Чернівці, 2022

Робоча програма навчальної дисципліни «Мова й людина: антропоцентричні парадигми сучасних лінгвістичних досліджень» складена відповідно до вимог її змісту (Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності) та відповідає освітньо-науковій програмі «Філологія» підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти – доктора філософії (PhD) – спеціальності 035 Філологія.

Розробники: *Руснак Наталія Олександрівна* – доктор філологічних наук, професор кафедри сучасної української мови.

Затверджено на засіданні кафедри сучасної української мови.
Протокол № 1 від «30» серпня 2022 року.

Завідувач кафедри

(Світлана ШАБАТ-САВКА)
(прізвище та ініціали)

Схвалено методичною радою філологічного факультету.
Протокол № 2 від «5» вересня 2022 року.

Голова методичної ради факультету

(Алла АНТОФІЙЧУК)
(прізвище та ініціали)

© Руснак Н.О., 2022

© Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, 2022

4.РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

У процесі вивчення навчальної дисципліни аспірант **повинен знати**:

- теоретичні положення, що розкривають антропоцентричну та культурологічну парадигми дослідження;
- основні тенденції метамови науки;
- теоретичні засади вивчення мови і культури.

Аспірант **повинен вміти**:

- характеризувати мовну картину світу українців на всіх рівнях;
- визначати специфіку наукової комунікації;
- аналізувати текст як макрознак комунікації;
- аналізувати мовні явища з урахуванням мультидисциплінарного підходу до них.

Програмні результати навчання:

ПРН 1. Аналізувати сучасні новітні концептуальні та методологічні знання з філології та суміжних галузей знань.

ПРН 2. Застосовувати та аналізувати праці провідних українських та зарубіжних учених, наукових шкіл та фундаментальних праць у власній сфері дослідження.

ПРН 7. Формулювати наукову проблему з урахуванням сучасних наукових тенденцій.

ПРН 8. Аналізувати наукові праці з філології, виявляти дискусійні та малодосліджені питання.

ПРН 10. Визначати інформаційну цінність джерел через порівняльний аналіз з іншими джерелами.

ПРН 11. Визначати найефективніші методи дослідження в галузі філології, використовуючи міждисциплінарні підходи та зв'язки.

ПРН 12. Вести спілкування в галузі філології з науковою спільнотою та громадськістю в діалоговому режимі.

ПРН 16. Застосовувати професійні знання в приватній, суспільній, професійній та освітніх сферах спілкування в багатонаціональному середовищі та з представниками інших культур.

ПРН 19. Демонструвати філологічну освіченість, знання теорії, історії, етапів формування і розвитку мовознавчої та літературознавчої науки, персоналій; обізнаність із надбаннями світової літератури, перекладними текстами; користуватися словниками та тезаурусами різних типів, довідниками, інтернет-ресурсами та електронними посібниками.

ПРН 23. Уміти конструктивно діяти, дотримуючись принципів соціальної відповідальності на основі етичних норм.

ПРН 26. Уміти фахово використовувати наукову термінологію згідно з усталеними дефініціями в спеціалізованих словниках.

ПРН 27. Аналізувати мовні явища в різних аспектах: історичному, семантичному, стилістичному, функціональному, етимологічному, соціолінгвістичному, соціокультурному та ін.

ПРН 28. Визначати основні орієнтири дослідження мовних та мовленнєвих явищ на сучасному етапі розвитку лінгвістики.

ПРН 33. Аналізувати й оцінювати заходи мовної політики, прогнозувати їхні наслідки тощо.

ПРН. 34. Уміти практично застосовувати навички гендерної культури, виходячи із засад та принципів гендерної рівності та принципів гендерної демократії.

Опис навчальної дисципліни . Загальна інформація

Форма навчання	Рік підготовки	Семестр	Кількість		Кількість годин					Вид підсумкового контролю	
			кредитів	годин	Лекції	практичні	Семинарські	лабораторні	самостійна робота		індивідуальні завдання
Денна	1	2	3	90	10	5			75		залік
Заочна	1	2	3	90	2	2			86		залік

Дидактична карта навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усьог о	у тому числі					усьог о	у тому числі				
		л	п	ла б	ін д	с.р .		л	п	ла б	ін д	с.р .
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Мова в комунікативно-інформаційному процесі												
Тема 1. Пріоритетність антропоцентричної наукової парадигми в мовознавстві.	7	1				6	7	1				6
Тема 2. Основні тенденції сучасної метамови науки.	7	1				6	7					7
Тема 3. Специфіка наукової комунікації.	8	1	1			6	8					8
Разом за змістовий модуль 1	22	3	1			18	22	1				21
Змістовий модуль 2. Мова як ретранслятор культури												

Тема 1. Теоретичні засади вивчення мови і культури.	7	1				6	7					7
Тема 2. Картина світу – універсальне світоглядне поняття.	7	1				6	7					7
Тема 3. Специфіка мовної картини світу українців. Наївна картина світу.	8		1			7	8		1			7
Разом за змістовий модуль 2	22	2	1			19	22		1			21
Змістовий модуль 3. Текстотвірна парадигма в сучасних мовознавчих дослідженнях												
Тема 1. Багатовекторність дослідження тексту.	7	1				6	7					7
Тема 2. Категорійний опис тексту.	8	1	1			6	8					8
Тема 3. Комунікативно-прагматичний підхід до вивчення тексту.	8	1				7	8					8
Разом за змістовий модуль 3	23	3	1			19	23					23
Змістовий модуль 4. Когнітивна лінгвістика в системі гуманітарних знань												
Тема 1. Мультидисциплінарний підхід до висвітлення мовних явищ.	8	1				7	8	1				7
Тема 2. Теорія номінація – центральна проблема когнітивістики.	8	1	1			6	8					8
Тема 3. Експресивний потенціал текстового простору.	7		1			6	7		1			6
Разом за змістовий	23	2	2			19	23	1	1			21

модуль 4												
Усього годин	90	10	5			75	90	2	2			86

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Проблема похідності в мовознавстві.	6
2	Динамічні процеси у мові.	6
3	Синтаксис і текст: одиниці, функції.	7
4	Варіантність різнорангових одиниць української мови: синтаксем, простих і складних речень, надфразних єдностей.	6
5	Ментефакти культурного простору	6
6	Теорія лінгвістичної відносності як імпульс для лінгвістичних досліджень	8
7	Лінгвістика і природничі науки: точки перетину	6
8	Наукова термінологія: тенденції розвитку.	6
9	Дослідження текстів різних стилів.	6
10	Літературна мова та характеристика основних її рис. Розмовно-побутове мовлення. Просторіччя. Сленг. Жаргон. Арго. Функціональна роль розмовно-побутових форм мовлення в сучасних українських різножанрових текстах.	
11	Психоментальний і соціокультурний простір мовної особистості.	6
12	Лінгвальні та екстралінгвальні чинники комунікації.	6
	Разом	75

6. Система контролю та оцінювання:

Види та форми контролю

Комплексна діагностика знань, умінь і навичок аспірантів з курсу здійснюється на основі результатів проведення поточного й підсумкового контролю знань (заліку).

Методи оцінювання

Метод письмового контролю. Здійснюється за допомогою контрольних робіт, письмових завдань, які можуть бути короткочасними (15–20 хв.) і протягом усього заняття. Письмовий контроль відрізняється також глибиною діагностики.

Метод усного контролю. Усний контроль здійснюється шляхом індивідуального і фронтального опитування. При індивідуальному опитуванні викладач ставить перед аспірантом декілька запитань, при фронтальному – серію логічно пов'язаних між собою питань. Правильність відповідей визначається викладачем і коментується. За підсумками контролю виставляються оцінки.

Метод тестового контролю. В основі такого контролю тести – спеціальні завдання, виконання (чи невиконання) яких свідчить про наявність (або відсутність) в аспірантів певних знань та вмінь.

Метод самоконтролю. Передбачає формування в аспіранта вміння самостійно контролювати ступінь засвоєння навчального матеріалу, знаходити допущені помилки, неточності, визначати способи ліквідації виявлених прогалин.

Засоби оцінювання

- контрольні роботи;
- тести;
- реферати;
- есе;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- презентації та виступи на занятті;
- завдання на мультимедійних засобах;
- законспектовані наукові праці;
- термінологічний словничок.

7. Критерії оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни

Оцінювання рівня та якості знань аспірантів здійснюється із врахуванням їхніх індивідуальних особливостей і передбачає диференційований підхід.

Оцінку «зараховано» («А») отримують аспіранти, які набрали загальну суму балів 90–100 від максимальної кількості можливих. При цьому:

- ґрунтовно засвоїли рекомендовані до кожної теми джерела та спеціальну літературу, вміють її використовувати для аргументації тих чи тих положень при розкритті змісту відповідної проблеми;
- виявили поглиблене розуміння особливостей співвідношення мови й людини та антропоцентричні засади мовознавчої науки;
- вільно оперують фактологічною джерельною базою, оволоділи відповідною науковою термінологією, що передбачена при засвоєнні пропонованого курсу;
- регулярно, кваліфіковано з використанням матеріалів додаткової літератури брали участь у реферативних повідомленнях;
- глибоко опрацювали всі питання, які винесені на самостійне вивчення;
- виконали індивідуально-творчі завдання;
- глибоко розкрили питання підсумкового модуль-контролю.

Оцінку «зараховано» («В») отримують аспіранти, які набрали загальну суму балів 80–89 від максимальної кількості можливих. При цьому:

- виявили обізнаність та частково засвоїли рекомендовані до кожної теми джерела та спеціальну літературу;
- знають праці вітчизняних дослідників;
- в основному засвоїли матеріал, який дає можливість узагальнювати основні категорійні величини комунікативного синтаксису української мови та співвідношення мови і культури, мови і суспільства;
- продемонструвати знання фактичного матеріалу, частково володіють відповідною науковою термінологією;
- брали досить активну участь при обговоренні питань у реферативних повідомленнях;
- опрацювали питання самостійного вивчення;
- розкрили питання підсумкового модуль-контролю.

Оцінку «зараховано» («С») отримують аспіранти, які набрали загальну суму балів 70–79 від максимальної кількості можливих. При цьому:

- виявили обізнаність та частково засвоїли рекомендовані до кожної теми джерела та спеціальну літературу;
- знають праці вітчизняних дослідників;
- в основному засвоїли матеріал, який дає можливість розуміти соціолінгвістичні аспекти правописної кодифікації української літературної мови та основні типи адаптації мови до людської комунікації;
- продемонструвати знання фактичного матеріалу, частково володіють відповідною науковою термінологією;
- розкрили, але не повністю питання підсумкового модуль-контролю.

Оцінку «зараховано» («D») отримують аспіранти, які набрали загальну суму балів 60-69 від максимальної кількості можливих. При цьому:

- не повністю опанували матеріал, передбачений програмою курсу, мають досить поверхневі знання щодо проблем, які вивчалися;
- показали фрагментарну обізнаність щодо змісту питань, що розглядалися під час лекцій та роботи у реферативних повідомленнях;
- обмежилися опосередкованим вивченням наукових джерел та мінімальним опрацюванням рекомендованої літератури;
- пасивно поводити себе на практичних заняттях, не виявили належних навичок і бажання до самостійної роботи;
- частково розкрили питання підсумкового модуль-контролю.

Оцінку «зараховано» («E») отримують аспіранти, які набрали загальну суму балів 50-59 від максимальної кількості можливих. При цьому:

- показали фрагментарну обізнаність щодо змісту питань, що розглядалися під час лекцій та роботи в реферативних повідомленнях;
- обмежилися опосередкованим вивченням фактологічних джерел та мінімальним опрацюванням рекомендованої літератури;
- пасивно поводити себе на практичних заняттях, не виявили належних навичок і бажання до самостійної роботи;

8. Рекомендована література

8.1.Базова (основна)

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. К. : „Академія”, 2004. 344 с.
2. Бацевич Ф. С. Філософія мови: Історія лінгвофілософських учень : підручник. К. : Академія, 2008. 240 с.
3. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. К. : Наукова думка, 1992. 224 с.
4. Гриценко П. Ю., Руснак Н. О., Руснак Ю. М., Струк І. М. Г-858 Етнолінгвістика: українська мова: навч. посіб. / П. Ю. Гриценко, Н. О. Руснак, Ю. М. Руснак, І. М. Струк. Чернівці : Чернівецьк. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 432 с.
5. Гуйванюк Н. В. Слово – Речення – Текст : вибрані праці. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2009. 664 с.
6. Гуйванюк Н. В. Формально-семантичні співвідношення в системі синтаксичних одиниць : [монографія]. Чернівці : Рута, 1999. 336 с.
7. Дудик П. С. Синтаксис сучасного українського розмовного літературного мовлення. К. : Наукова думка, 1973. 288 с.
8. Жайворонок В. В. Українська етнолінгвістика : Нариси. К. : Довіра, 2007. 262 с.
9. Загнітко А.П. Сучасні лінгвістичні теорії: Монографія. Донецьк: ТОВ „Юго-Восток, Лтд”, 2007. 219 с.
10. Іванишин І., Радевич-Винницький Я. Мова і нація. Дрогобич: Відродження, 1994. 217с.
11. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства : підручник. К. : Академія, 2001. 368 с.
12. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : підручник. К. : Академія, 1999. 288 с.
13. Руснак Н. Етнолінгвістичний характер народної етимології та табу. *Актуальні питання суспільних наук та історії медицини*. Спільний українсько-румунський науковий журнал. Серія "Філологічні науки" / Редколегія: Т. Бойчук, Ш. Пуріч, А. Мойсей, Чернівці–Сучава: БДМУ, 2021. № 1 (29). С.19-23.
14. Руснак Н. Проблема назви – основна проблема етнолінгвістики. *Актуальні питання суспільних наук та історії медицини*. Сучава-Чернівці, 2021. N:3(31). С. 21-26.
15. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.
16. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. 712 с.
17. Українська грамати́ка в іменах : енциклопедичний словник-довідник : [науково-довідкове видання] / упорядники Загнітко А., Балко М. Донецьк : ДонНУ, 2013. 426 с.
18. Українська мова: Енциклопедія / Редкол.: В.М.Русанівський, О.О.Тараненко (співголови), М.П. Зяблюкта ін. К.: Укр. енцикл., 2002. 752 с.

19. Український правопис. К.: Наук. думка, 2019. 392 с.
20. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації : навч. посіб. К. : Академія, 2010. 312 с.

8.2. Допоміжна

1. Бацевич Ф. С. Нариси з лінгвістичної прагматики : монографія. Львів : ПАІС, 2010. 336 с.
2. Бибик С. П. Оповідність в українській художній прозі : монографія. Київ – Луганськ : ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2010. 288 с.
3. Богдан С. К. Мовний етикет українців : традиції і сучасність. К. : Рідна мова, 1998. 475 с.
4. Бойко Н.І., Кайдаш А.М. Міфологеми в українському романтичному просторі: монографія [монографія]. Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2010. 155 с.
5. Даниленко Л. Лінгвістика ХХ-початку ХХІ ст. у пошуках цілісної теорії взаємозв'язку мови, культури і мислення. *Мовознавство*. 2009. № 5. С. 3–11.
6. Єрмоленко С.Я. Мінлива стійкість мовної картини світу. *Мовознавство*. 2009. № 3-4. С. 94-103.
7. Ковалевська Т. Ю. Комунікативні аспекти нейролінгвістичного програмування : монографія. Одеса : «Астропринт», 2001. 341 с.
8. Кондратенко Н. В. Синтаксис українського модерністського і постмодерністського художнього дискурсу : [монографія]. К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. 328 с.
9. Кондратенко Н., Стрій Л., Билінська О. Лінгвопрагматика політичного дискурсу : типологія мовленнєвих жанрів. Одеса : «Астропринт», 2019. 236 с.
10. Кононенко В. І. Символи української мови. Івано-Франківськ : Плай, 1996. 272 с.
11. Кочан І. М. Лінгвістичний аналіз тексту : навчальний посібник. К. : Знання, 2008. 423 с.
12. Крупа М. П. Лінгвістичний аналіз художнього тексту. Тернопіль : Підручники і посібники, 2005. 416 с.
13. Кульбабська О. В. Вторинна предикація у простому реченні : монографія. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2011. 672 с.
14. Кульбабська О. Мовленнєві пріоритети адресанта у виборі синтаксичних засобів. *Актуальні питання суспільних наук та історії медицини* : спільний українсько-румунський науковий журнал / редкол. : Т. Бойчук [та ін.]. Чернівці–Сучава : БДМУ, 2016. № 1 (9). С. 12–18.
15. Куньч З. Риторичний словник. К. : Рідна мова, 1997. 342 с.
16. Лисиченко Л.А. Лексико-семантичний вимір мовної картини світу. Х.: Вид. група «Основа», 2009. 191 с.
17. Мірченко М. В. Структура синтаксичних категорій : монографія. Луцьк : Вежа, 2001. 340 с.
18. Попова І. С. Фундаментальні категорії метамови українського синтаксису (одиниця, зв'язок, модель) : монографія. Дніпропетровськ : Вид-во ДНУ, 2009. 432 с.

19. Радзієвська Т. В. Нариси з концептуального аналізу та лінгвістики тексту. Текст – Соціум – Культура – Мовна особистість : [монографія]. К. : ДП „Інформативно-аналітичне агентство”, 2010. 491 с.
20. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування. К. : Знання, 2006. 291 с.
21. Руснак Н. Лексичні особливості буковинських говірок (на матеріалі говірки с. Южинець Кіцманського району Чернівецької області. *Актуальні питання суспільних наук та історії медицини*. Спільний українсько-румунський науковий журнал. Серія "Філологічні науки" / Редколегія: Т. Бойчук, Ш. Пуріч, А. Мойсей, Чернівці–Сучава: БДМУ, 2020. № 1 (25). С.22-26.
22. Скаб М. С. Граматика апеляції в українській мові. Чернівці : Місто, 2002. 272 с.
23. Ткач Л. О., Закутня А. Ю., Сулима С. П. Числовий компонент як маркер полікодовості рекламного тексту (на матеріалі української реклами кінця ХІХ – першої половини ХХ ст.). *Proceedings of the 5 th International Scientific and Practical Conference «Science and Practice: Implementation to Modern Society»* (June 26-28, 2020). Manchester, Great Britain: Peal Press Ltd., 2020. С. 110–120.
24. Храмова В. До проблеми української ментальності. К. : Фенікс, 1992. 128 с.
25. Чередниченко І. Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. К. : Рад. шк., 1962. 386 с.
26. Шабат-Савка С. Т. Діалогічність у художньому дискурсі: толерантний і атолерантний реєстр текстової комунікації. *Slavia Orientalis*. ТОМ LXIX, NR 1. Komitet Słowianoznawstwa PAN, 2020. P. 143-155.
27. Шабат-Савка С. Т. Категорія комунікативної інтенції в українській мові : монографія. Чернівці : „Букрек”, 2014. 412 с.
28. Шинкарук В. Категорії модусу і диктуму у структурі речення: Монографія. Ч., 2002. 272 с.

9. Інформаційні ресурси

1. Підписки на електронні копії періодичних видань: <https://dyvoslovo.com.ua/>; <http://www1.nas.gov.ua/INSTITUTES/IUM/E-LIBRARY/UKRAJINSKA-MOVA/Pages/default.aspx> та ін.
2. Доступ до електронних архівів і баз даних, що містить інформацію з питань українського синтаксису: <http://library.chnu.edu.ua/index.php?page=ua>
3. Офіційний сайт Української мови // <http://ukrainskamova.at.ua>
4. Освітній онлайн-ресурс // <http://litmisto.org.ua>
5. Український лінгвістичний портал: <https://www.ulif.org.ua/>.
6. Довідник з української мови // <http://javot.net/mova/glav.htm>
7. Електронний підручник з української мови // <http://www.mova.info/pidruchn.aspx>
8. Портал української мови та культури: <https://slovnyk.ua/>.